

**СЪТРУДНИЧЕСТВОТО МЕЖДУ СВИЩОВСКАТА
ГРАДСКА ОБЩИНА И МЕСТНИТЕ ПРЕДПРИЕМАЧИ
В ПЕРИОДА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО КРАЯ НА ХІХ В.**

Емилия ВАЧЕВА

Received: 1.10.2021

Available online: 1.12.2021

***Abstract:** This article reveals the activities of the Svishtov City Municipality related to the award of public contracts awarded through a public tender. The contracts concluded with the private entrepreneurs are considered, the difficulties in the realization of the projects are revealed. The research is based mainly on the valuable information from the preserved archives of the Svishtov city administration. Information from the State Gazette was attracted, as well as some local periodicals. Data from previous studies on the socio-economic development after the Liberation, as well as from local lore studies, were also used. The available information shows that, in general, local entrepreneurs do not have a strong interest in the public procurement of the Svishtov city administration. This is one of the reasons for the lack of arranged auctions, corrupt deals and benefits for people close to the government.*

Key words: Svishtov city municipality, entrepreneur, public auction, trade, infrastructure, municipal bath, school buildings, construction of commercial buildings

JEL: N73

Целта на настоящата статия е да се разкрие дейността на Свищовската градска община по възлагането на обществени поръчки чрез системата на публичните търгове. Разглеждат се контрактите, които общината сключва с местни частни предприемачи и трудностите по реализиране на проектите. Изследването се основава главно на неизползвана до сега информация от протоколните книги от заседанията на Свищовската градска община в периода от Освобождението до края на ХІХ в., съхранени в Държавен архив Велико Търново¹. Важен източник представлява и местната преса, най-вече предвид обстоятелството, че засега не се откриват други архивни документи за дейността на предприемачите, които

---

¹ Държавен архив – В. Търново (ДА – В. Търново), Ф. 661К

участват в търговете. Използвани са и проучвания, които засягат някои проблеми, общи за страната, свързани с разглежданата проблематика, както и проучвания за стопанското минало на Свищов.

Първите модерни български предприемачи се появяват още през XVIII в. Те започват да използват модерни практики за осъществяване на търговия, умело водят кореспонденция и регистри (тефтери), прилагат двойното счетоводство, откриват клонове на своите фирми в чужбина и установяват значителни контакти (Rusev, 2020, pp. 42-44). В съвременната българска историография са разкрити факторите и предпоставките, които способстват за формирането на предприемачите и за успешното развитие на тяхната дейност. На първо място това са географското положение, социално-икономическото и културното развитие на населеното място, в което те израстват и се развиват. Влияние оказват и специфичните природни и климатични дадености, които определят в голяма степен насоките на поминъка им (Naydenov, 2019b, pp.136-144). С особено значение е и семейната среда, личните качества и черти, като: наблюдателност и способност да се откриват възможност за задоволяването на пазарното търсене, усет към новаторството и пр. (Penchev, 2015, p. 250).

Развитието и дейността на предприемачите в Свищов през Възраждането са разгледани в редица публикации на Ив. Найденов (Naydenov, 2019a, 2019c, 2020a, 2020b, 2021) и М. Друмева (Drumeva, 2018). Въпросът за предприемачеството в града след Освобождението до войните (1912–1918) те първа е в центъра на интереса на изследователите. Засега той е разгледан от М. Маринова, която определя неговия характер спрямо някои от теоретичните концепции за ролята и мястото му в стопанството. Тя разкрива характерна черта за този период, която е силно развитата търговската дейност и по-слабо застъпеното промишлено предприемачество (Marinova, 2019, pp. 154-171).

Факторите, които обуславят развитието на предприемачеството в Свищов освен благоприятната географската среда, са също така и положителните стопански промени, настъпили в страната и в града. След 80-те години на XIX в. се полагат законодателните основи на българското предприемачество. Приемат се редица закони, които се отразяват благоприятно върху неговата дейност. Това са: Закона за задълженията и договорите (1892 г.), Търговския закон (1898 г.), Закон за имуществата, собствеността и сервитутите (1903 г.) и др. Освен това в края на XIX в. влиза в действие и първият закон за насърчаване на местната промишленост от 1895 г. (Marinova, 2019, p.156). Местоположението на града Свищов предопределя ролята му на важен търговски център още през Възраждането. До края на XIX в. през неговото пристанище се осъществява мащабен износ на зърнени храни и други селскостопански произведения за редица европейски градове.

Динамичен е и вносът на колониални и манифактурни стоки, сол и дървен материал, които носят високи печалби на местните търговски фирми². За задоволяване на нуждите на местните предприемачи от кредит в града се създават две спестовни акционерни дружества. Те приемат спестявания и отпускат краткосрочни кредити при различни условия. (Mirinova & Vacheva, 2018, pp. 96-100).

Свищовската градска община в първите години на своето изграждане се ръководи от видни представители от местното търговско съсловие. Въпреки честите смени на кметовете и политическите им различия, градските управници осъзнават важното търговско значение на града и поставят на фокус в своята дейност подпомагането на предприемачеството. Така например през август 1888 г. общинската управа взема решение да се забрани упражняването на занаята „миситлик“ (посредник) на свищовската скеля. Тези, които желаят да практикуват тази дейност, може да получат разрешение след като заплатят установения патент и със задължението, че трябва да изкупуват храните извън града, а не на скелята. По този начин общината се опитва да предпази местното съсловие от нелоялна конкуренция. Също по тази причина се затварят нерегламентирани магазини и пиаци³. На търговците често се отпускат терени при изгодни условия в района на пристанището за строеж на магазини⁴.

Особено важна заслуга има общината за изграждането на удобна инфраструктура, която улеснява търговския живот на града. От най-голямо значение са улиците, които водят към скелята, както и междуградските пътища, свързващи общината с градовете от вътрешността на страната. По-голяма част от улиците през 80-те години на XIX в. са в окаяно състояние, почти ежедневно се случва колите, натоварени със стока да се счупят. Лошите съобщителни връзки накърняват икономическите интереси на града и принуждават чуждите търговци да се насочват към близките селски пристанища⁵. Още след Освобождението инициативата на градската управа, е насочена към подобряването на инфраструктурата. Тази идея е залегнала в почти всички кметски мандати, но поради ограничен бюджет по-голяма част от запланиваните подобрения не се изпълняват⁶. Най-осезаеми подобрения през разглеждания период настъпват при управлението на кмета Христо Теодоров (1887–1893). Тогава се разширяват и се застилат с нов калдъръм по-голяма част от улиците и се правят частични подобрения на скелята⁷.

---

² Пълен преглед на икономическото развитие на град Свищов след Освобождението до края на XIX в. Виж: Mirinova&Vacheva, 2018, pp. 57-72.

³ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.28, л. 66-68.

⁴ ДА – В. Търново, Ф. 661К, оп.1, а.е. 23,л. 25, л. 49-50 и др.

⁵ Дунавски известия, III, 52, 3 октомври 1897 г., с.1.

⁶ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1,а.е. 23, л. 64, а.е. 29, л. 12, а.е.31, л. 3-6.

⁷ По подробно за резултатите от неговата дейност виж: Vacheva, 2020, pp. 333-347.

За изграждане на съвременна инфраструктура общината, веднага след приемането на Закона за публичните търгове през 1883 г.⁸, се възползва от него и започва да възлага на местни предприемачи изграждането на някои градски улици и шосета. Направата на калдъръмите на улиците Плевенска и Търновска през 1885 г. е поверена на Цоню Петков за цена от 0,38 лв. на кв.м⁹. В архивните документи не се споменават имената на предприемачите, направили калдъръма на част от улиците Александровска, Пазарската и във Влашката махала през 1889 г.¹⁰. В условията на сключените контракти се споменава, че необходимите материали ще бъдат доставени за сметка на общината¹¹. Не липсват случаи, когато предприемачите, желаещи да наемат обект обявяват цени, които са неудовлетворителни и общинската управа организира повторно търга¹². Обектите се смятат за окончателно завършени, когато получат одобрение от специално назначена от общината комисия¹³.

Изграждането на междуградските пътища се извършва от общинското управление, като се включва и местното население, изпълнявайки своята пътна повинност. Друга част от тях се дават за изпълнение на местни предприемачи. На тях се разчита за направата на шосетата Свищов – Севлиево¹⁴, Свищов – Чаушево¹⁵. През 1884 г. Тодор Георгиев спечелва търга за шосето Свищов – Царевец. За направата му той използва камъни и пясък общинска собственост, за което общината го подвежда под съдебна отговорност¹⁶.

За улеснение на местните търговци общината организира търгове за построяване на някои търговски обекти – шатри¹⁷, касапници¹⁸, магазини¹⁹, бюфет²⁰ и пр. Не винаги на тях се явяват кандидати. Така например, за построяването на общинска магазиня се налага общината да се организира три търга. Тъй като на първия не се явяват желаещи се стига до повторен търг. Цената, която конкурентите дават на него не удовлетворява управата. Общинският съветник, бъдещ кмет Христо Теодоров, изявява съгласието си по време на заседание на общинското управление, да построи

---

⁸ Държавен вестник, V, 3, 11 януари 1883 г., с. 20; 4, 13 януари 1883 г., с.28; 5,15 януари 1883 г., с. 36.

⁹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.24, л. 46.

¹⁰ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.29, л. 12.

¹¹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.27, л. 23, а.е. 29, л. 12.

¹² ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.31, л. 97.

¹³ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.31, л. 97.

¹⁴ Дунавски извести, IV, 21, 13 март 1898 г., с. 1, 24, 3 април 1898 г., с.1.

¹⁵ Дунавски извести, V, 15, 15 януари 1899 г., с.1.

¹⁶ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.23, л. 22.

¹⁷ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.25, л. 43.

¹⁸ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.23, л. 37.

¹⁹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.25, л. 53-55.

²⁰ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.22, л. 51.

магазинята за 19 000 гроша при условие, че общината удължи срока за построяването ѝ, от две на три години²¹. Управата приема предложението на съветника и взема решение да се организира нов търг, на който да се поканят и останалите конкуренти, които са готови да надават в цената. Оказва се, че няма желаещи и след третия търг общинската управа сключва контракт с Хр. Теодоров²².

Един от най-важните въпроси за града е построяването на общинска баня. Той се поставя в местната преса веднага след Освобождението от двама италиански архитекти Мусути и Страцабоски, които по време на Руско-турската война от 1877–1878 г. работят по изграждането на военна болница в Свищов. Във вестник „Народа“ те информират обществеността за възможностите относно нейното построяване като посочват конкретни варианти, за необходимите разходи, за нейната експлоатация и управление, предоставят прогнози за евентуалните приходи от дейността ѝ. Заедно с това архитектите проявяват готовност да построят такова здание в града срещу 35 000 франка²³.

В началото на 1885 г. на заседание на общинското управление се взема решение общината да откупи старата баня на Ахмед Мехмедов Х. Сюлейманов, която е продадена на търг срещу дълга му към държавното съкровище. На организирания от общината публичен търг се явяват кандидатите: Стефан Иванов, Иван Панев, Иван К. Беновски, Ангел Балашев, Д. Юрданов, Коста П. Минев, Димитър Манолов, Иван Караджиев и Димитър Рибаров. Той е спечелен от Ангел Балашев за сумата от 4 176 лв. Мотивите на тогавашните управници са били, че за момента общината не разполага с налични средства за построяването на нова баня, за което ще са нужни 25 000 лв. Те решават да заплатят на собственика сумата и да направят ремонт на старата баня, за което трябва да отделят от бюджета 10 000 лв. За тази цел управлението упълномощава кмета Александър Шишманов да измоли Министерството на финансите да разреши на БНБ да отпусне заем, за да се покрие този разход. Залогът за него ще бъдат някои от общинските приходи или общинска недвижима собственост²⁴. Предполага се, че такъв заем не е отпуснат и дълго време банята не е ремонтирана²⁵, а собственикът ѝ постоянно напомня на общинското управление за дължимата сума²⁶.

По предложение на общинския съветник Ат. Каракашев през януари 1888 г. градската управа приема решението да не се ремонтира старата баня, а да се

²¹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.25, л. 57.

²² ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.25, л. 64.

²³ Народа, V, 35, 6 юни 1879 г., с. 1.

²⁴ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 24, л. 3, 4, 16, 51.

²⁵ Народна гордост, I, 7, 23 декември 1886 г., с.4, Народна гордост, II, 63, 24 юли 1887г., с.2.

²⁶ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 24, л. 51.

построй нова. Определя се тя да бъде изградена в близост до търговското училище, а не на централната улица²⁷. През месец април същата година се свиква комисия в състав: Гаврил Б. Ненович и Ангел Добринов, която да оцени имота на Иванчо Бенанов, който е необходим за тази цел²⁸. Натоваарва се градският архитект да изготви необходимите планове и документи²⁹. Строежът ѝ се възлага на предприемача Иван Г. Кабакчиев. Няма точни данни кога е проведен търгът, имената на участниците в него и при какви условия е сключен контрактът. По-късно в архивните документи се отбелязва, че банята е завършена и одобрена през август 1890 г. от специална комисия, избрана от общинското управление: Ат. Гр. Каракашев. Т. А. Божинов, Ст. Иванов (гражданин) в присъствието на градския инженер Царвас, кмета на града Христо Теодоров и предприемача³⁰. Първоначалната цена за нейното построяване се увеличава значително, което налага и тегленето на допълнителен кредит. Във връзка с неуредици при плана и строителството, довели до оскъпяването, архитектът Фр. Швамберг е уволнен³¹. Разликата възлиза на 3 154 лв. в повече, а необходимите довършителни работи от страна на предприемача ще му костват допълнително 2 500 лв³². За промяната в крайната сума кметът Христо Теодоров докладва пред общинските съветниците причините за оскъпяването. В началото планът за строежа на банята е възложен на Карл Милде. Той е учител в Търговската гимназия, фотограф, архитект и стои в основата на строежа на някои от най-красивите къщи в града. Общинското управление също се ползва от неговите консултантски услуги. Впоследствие неговият план се оказва непълен и не отговарящ на правилното функциониране на банята, което налага значителни изменения, направени от архитекта Фр. Шванберг. Промените са съобразени и с „Правилата за строеж на частни здания в градовете от българското Княжество“, действащи в този момент³³. Според тях в строителството трябва да се използват качествени материали, основите и стените трябва да са здрави, покривните материали на сградите да са огнеустойчиви и пр. Определени са размерите и разстоянието между прозорците и отстоянията им между етажите, а помещенията трябва да са добре осветени³⁴. При строителните дейности предприемачът прави нови придобивки, като врати, прозорци, изгражда нови стени, втора тоалетна и пр. В плана на Милде се предвижда

²⁷ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 27, л.26.

²⁸ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 28, л. 25-26.

²⁹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 28, л. 61.

³⁰ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 130, л. 157.

³¹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 130.

³² ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 158.

³³ Държавен вестник, III, 59, 19 август 1881, с. 471-472, 60, 22 август 1881 г., с. 482-484.

³⁴ Държавен вестник, III, 60, 22 август 1881 г., с. 482-484.

резервоарите да бъдат изработени от тухли, които са измазани с цимент, но архитектът, имайки предвид, че тухлата е нетрайна във водна среда, което ще доведе до разрушаването на резервоарите, заставя предприемача да ги направи само от бетон, от която промяна се явява голяма разлика в цената³⁵. Общинският съвет приема направените изменения и допълнения в постройката на банята за удачни и взема решение да изплати окончателно на предприемача цялата допълнителна дейност. Той се задължава да доизкара недовършената работа по строежа на банята.

Оборудването на банята с необходимите за нейното функциониране машини се възлага на предприемач през юли 1890 г. Преди да се сключи контракта с него е сформирана комисия от общинските съветници Г. Б. Ненович, Ал. Добринов и Ат. И. Халачов, която много внимателно проучва и трите получени оферти за доставката им³⁶. Първата оферта е отправена от Виена чрез местния гражданин Костаке Ст. Новачов за 5996.71 флорина, втората – от Германия чрез дружеството Acten – Gesellschaft Schaffer & Walcker Van Abtheilung – за 9800 марки, а третата – от англичанина Болдвин, който е доставил машините за севлиевската баня. Последният иска за услугата 680 англ. лири³⁷. Общинският съвет настоява да се влезе в преговори с англичанина и да се разгледа по-подробно неговото предложение, за да се търси добра отстъпка. Взема се решение да бъдат изпратени кметът, или един от неговите помощници, и градският архитект в Севлиево, за да се запознаят с уредбата и работата на тамошната баня³⁸.

През юли 1890 г. общинският съвет възлага доставката на машините за банята на предприемача-техник от Букурещ Артур Рисер Елвезиан по препоръка на Фр. Бралес от Русе. Мотивите на общината са, че те са с добро качество на материала, имат солидна конструкция и според офертата, изпратена от Берлин, ще се прибави и една железна стълба, която ще служи за качване в горния салон. Сумата, която ще получи предприемачът за тази услуга, е 15 100 лв. при следните условия:

- 1) разноските по доставката от пристанището до банята са за негова сметка;
- 2) инсталацията и монтирането ѝ са също за негова сметка, с изключение за зидарската работа;
- 3) един месец ще задържи на свои разноски един машинист, за да управлява банята след пускането ѝ в действие;
- 4) ще е отговорен за всичките повреди на машината, с изключение на тези, станали по невнимание и лоша експлоатация, в разстояние на 6 месеца от

---

³⁵ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 157-160.

³⁶ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 7.

³⁷ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 37.

³⁸ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л.37-38.

пускането ѝ в действие;

5) изплащането ще се извърши на три транша, а именно: една трета, когато представи препоръчителното писмо от германското консулство в Букурещ чрез германското консулство в София за солидността на къщата и когато се внесе една част от материала; втората третина след пристигането на всичките машини и третата третина след монтажа и пускането ѝ в действие. От тази последната третина ще му се удържат за гаранция 2 000 лв., които ще му се върнат с лихвите 10% шест месеца след пускането ѝ в действие;

б) митото за машините остава за сметка на свищовското градско управление, което предварително ще ходатайства пред надлежното място за отменянето му. Имайки предвид важността на сградата, общинските власти добавят допълнително условие към контракта – монтажът да стане в най-скоро време до 15 ноември 1890 г. В краен случай може да се даде на предприемача още един срок от 10 дена за пускане в действие на банята, и ако и след този срок – 25 ноември 1890 г. не е извършена услугата, да се задължи Артур Рисер да плати глоба по 10 лв. за всеки закъснял ден³⁹.

През месец август 1890 г. предприемачът пристига в Свищов, за да получи първата третина на сумата 5 033,33 лв. от цялата стойност за машините и монтажа. Той е изпълнил всички задължения от контракта в определения срок. Поръчал е всички машини за банята от европейските фабрики и в скоро време те ще пристигнат в града. Общинското управление не разполага с необходимата сума и почетният член на градската община Гаврил Ангелов услужва със заем в размер 5 000 лв. при лихва от 10% за един месец срок⁴⁰.

Експлоатацията и управлението на банята се дава под наем при определени условия – да се обзаведе с необходимите мебели, да се наемат на работа достатъчен брой служители, наемателят да изплаща навреме дължимите такси и пр. Срокът за наема се определя от общината в края на всяка година⁴¹.

През 1891 г. наемател на градската баня е Симеон Н. Перчемлиев. Той среща затруднения при стопанисването ѝ и моли общинското управление да му отпусне субсидия в размер от 1 500 лв. годишно. Причината, която той посочва е, че гражданите слабо посещават банята, а и в града не квартирува никаква войска, която да е постоянна клиентела. Въпреки това той има разходи за закупуване на каменни въглища, отделя за месечни заплати на слуги и теляци. За покриването им той изпада в сериозни задължения⁴².

Няма налична информация за имената на наемателите на банята след С.

---

³⁹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 137-138.

⁴⁰ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 154, л.168.

⁴¹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 154, л.207-211.

⁴² ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 31, л. 95, л. 147-148.

Перчемлиев, но според местната преса, един от най-добрите й стопани е Ангел Фичев, ръководил я в първите години на ХХ в. Със своето добро управление и техническа компетентност той спестява на общината около 200-300 лв. годишно за разходи, необходими за поддръжката и поправката на сградата. Преди неговото управление банята е била в незавидно състояние и с лоша репутация⁴³.

Важна насока в стопанската дейност на свищовската община е поддръжката на училищните сгради в града. През месец май 1890 г. на заседание на общинското управление се разглежда тяхното положение. В доклада си училищният инспектор разкрива, че състоянието им е плачевно и отправя молба до управниците да се построят колкото се може по-бързо две нови училища, за да може още през следващата учебна година учениците да се преместят там. Съветът единодушно взема решение едното училище да бъде построено в Средната махала (Поптодоровата), а другото в Долната махала. За изграждането им трябва да се иска заем от БНБ в размер на 60 000 лв. за срок от 30 годни, като за гаранция на лихвата и всяка една тридесета част се заложи постъпилия доход от градския бач (барьерно право), който възлиза ежегодно на сумата 20 000 лв. Гласувана е комисия, която да избере подходящи за целта места – от съвета участват кметът Христо Теодоров, окръжният и градският лекар, градският архитект, училищният инспектор, общинските членове Т. А. Божинов, Г. Б. Ненович, Ан. Добринов и членът на училищното настоятелство Стефан Иванов. Градският инженер се натоварва да направи плановете, както и условията за търга, който общинското управление ще обяви за отдаването на предприемач за построяването на зданията⁴⁴.

Комисията избира местата в двете махали и предлага на съвета да изтегли допълнително още 15 000 лв., които са необходими за отчуждаването им. Общинската управа се отказва да закупи тези имоти и приема едното училище да се построи в двора на църквата „Св. св. Петър и Павел“, а второто в двора на старото училище в Средната махала⁴⁵. С Височайши указ от 5 юни 1890 г. № 250 се утвърждава сключването на заем от 60 000 лв. за построяване на двете нови училищни здания в града⁴⁶.

През есента на 1890 г. градската управа гласува изготвения план за постройките и за тази цел се преминава към обявяване на търг за отдаване на предприемач⁴⁷. Той е спечелен от Ташко Цвятков. Условията за реализацията на този проект са записани в девет глави. В тях са посочени начина на извършване на всички

⁴³ Ратник, V, 209, 3 април 1905 г., с. 3.

⁴⁴ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 115-116.

⁴⁵ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 134-135.

⁴⁶ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 135.

⁴⁷ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 180.

строителни дейности – зидарски, дърводелски, стопански, тенекиени, водопроводни, железарски и пр. дейности. Конкретизират се материалите, които трябва да се използват, техните размери, вид и качество. Според контракта сградите трябва да са завършени напълно на 15 август 1891 г. Определени са и санкциите при неспазване на срока от страна на предприемача. За всеки закъснял ден, съгласно определения в предвидения срок, предприемачът се глобява за първите закъснели пет дни по 25 лв. на ден, за следващите 10 закъснели дни по 50 лв., за другите 10 дни по 100 лв. на ден и т. н. Ако работите не се свършат или не започнат и след този срок общинското управление си запазва правото да употреби за сметка на предприемача такива мерки, каквито намери за най-сгодни за извършване или довършване на работите. Предприемачът е длъжен да наеме на работата толкова работници, колкото е необходимо, за да се свършат работите в определен срок (чл. 23). Предвидени сроковете могат да се удължат само в следствие на непреодолими ситуации и то ако общинското управление ги намери за уважителни. В този случай е необходимо предприемачът да подаде заявление, за да се свиква комисия, която да разгледа случая и след това управата да вземе решение. Изплащането на вноските става на всеки два месеца след одобряване от страна на главния архитект (чл. 25). При всяко плащане на сметката, се задържат 10% за дарения. Тези удържки се прекратяват когато размерът им достигне половината от вложеният депозит на предприемача (чл. 26). Сумата от гаранцията, която той дава ще бъде върната след окончателното приемане на обектите. Според чл. 33 от контракта предприемачът е длъжен да плати патент за предприятието⁴⁸ по 2% съгласно чл. 7 от „Закона за патентите“⁴⁹.

Отпуснатият заем от 60 000 лв. се оказва недостатъчен да покрие разходите по построяването на училищните сгради. Необходими са още 14 975 лв.⁵⁰. Градският съвет решава да изтегли допълнителен заем в размер от 20 000 лв., за да има възможност да се изплати на предприемача, който има право да заведе съдебно дело срещу общината⁵¹. Половината заем трябва да се вземе от Настоятелството на Ефорията на Търговската гимназия, а останалите 10 000 лв. от „I-вото свищовско спестовно акционерно дружество“. Изтеглянето на сумата от тези две учреждения ще стане от членовете на общинския съвет по следния начин – сумата 10 000 лв. от Ефорията ще се изтегли от кмета Христо Теодоров с гаранцията на членовете Гаврил Б. Ненович, и Теофан Ив. Панев; 5000 лв. от „I-вото свищовско спестовно акционерно дружество“ ще се изтегли от помощник кмета

⁴⁸ Има се предвид обществена поръчка – Цит. по: Penchev, 2011, p. 79.

⁴⁹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 196-214.

⁵⁰ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 180.

⁵¹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 30, л. 189-190.

Андрей Г. Анев с гаранцията на членовете Димитър Манолов и Бони Константинов и 5000 лв. от същото дружество ще се изтегли от помощник кмета Ат. Татаров с гаранцията на членовете Михаил К. Аврамов и Тачо Илиев⁵². Въпреки възраженията на някои от членовете на съвета това решение се приема⁵³.

Предполага се, че този заем не е взет от дружествата, защото през месец юни 1892 г. общинският съвет чрез областния училищен инспектор моли Министерството на народното просвещение да отпусне помощ от 20 000 лв. за доплащане на двете новопостроени училища. По неясни причини министерството отпуска само 10 000 лв. Градската управа упълномощава кмета и комисията в състав: Теодор Ив. Панев, Димитър Манолов, Михаил К. Аврамов да се срещне с княжеския наместник и министър-председателя Ст. Стамболов, за да издействат отпускането на останалата сума⁵⁴. За да може да покрива лихвите от заема от 60 000 лв., използван за построяване на двете училищни сгради, общинската управа въвежда налог от 10 % върху всички преки данъци в града⁵⁵.

Местни предприемачи се наемат и в различни строителни и ремонти дейности – за разваляне на различни обекти⁵⁶, за ремонта на сладкарница⁵⁷, за боядисване на покрива на общинската сграда⁵⁸, по изграждането на щерна за вода при общинския бостан на Кури дере⁵⁹, при направата на градските улици и междуградските шосета⁶⁰ и пр.

От местната преса става видно, че на търг се дават и доставките на някои стоки и съоръжения – за доставка на каменни въглища за отопление на Търговската гимназия и трикласното училище⁶¹, за доставка на 4 110 нови телеграфни стълбове⁶².

През 1885 г. Петър Георгиев спечелва търга за изработване на 100 фенера, които ще служат за осветлението в града. Той дал най-добра цена – 8,45 за бройка⁶³. На следващата година предприемачът отправя молба до общинската управа да увеличи цената на 10 лв., защото първоначалната цена се оказва

---

⁵² ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 31, л. 8.

⁵³ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 31, л. 12.

⁵⁴ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 31, л. 87-88.

⁵⁵ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 31, л. 132.

⁵⁶ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 29, л. 39.

⁵⁷ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 24, л. 16-17.

⁵⁸ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 24, л. 52-53.

⁵⁹ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 29, л. 80.

⁶⁰ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 29, л. 81.

⁶¹ Дунавски известия, III, 2, 11 октомври 1896 г., с. 2.

⁶² Дунавски известия, IV, 12, 9 януари 1898 г., с. 4.

⁶³ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е. 24, л. 9.

недостатъчна да заплати материалите, които купува за направата на фенерите⁶⁴.

През февруари 1885 г. общинското управление, начело с кмета Ал. Шишманов разисква въпроса за построяването на кожухарски фабрики в града, което е по предписание на Министерството на финансите. От направените изчисления се стига до заключението, че за построяването на тези сгради ще са необходими 50 000 лв. В момента в общинската каса няма такава наличност, а и няма изгледи да има такова постъпление в скоро време, защото са необходими средства за други належащи мероприятия за подобряване на градската среда. Затова се приема решение да се вземе разрешение от Министерството на финансите да се изтегли заем от БНБ. Той трябва да е в размер от 50 000 лв., и с ниска лихва. Срещу него общината ще заложим недвижими имущества⁶⁵. Следващият месец отново се разглежда въпроса за построяването им и тяхното финансиране⁶⁶. Фабриците не са построени, приоритетите на общинските власти се преориентират в други насоки.

Не достигат финансите и за още един проект на общината. В началото на 1892 г. общинарите вземат решение да се направи една салхана и сушилният за кожи в града. Аргументите на управляващите са, че салханата ще доставя евтини произведения за жителите, а от друга страна в общинската каса ще постъпват допълнително приходи. Според съветниците местните суватчии, чийто добитък пасе в обширните пасища на свищовски окръг ще предпочитат да изколят добитъка тук, отколкото да ходят по други далечни градове. Така в Свищов ще се произвежда евтина и добра пастърма, суджуци, червиш и прочее. По този въпрос през изминалата година, хигиенният съвет се изказва одобрително за построяването на тези две сгради. В Бюджета за 1892 г. няма предвидени такива средства и кметът Христо Теодоров предлага да се сключи заем от 25 000 лв. за срок от 10 години. Взема се решение да се натовари градският инженер да направи плановете, девизът и поемните условия, които след като се одобрят от съвета ще се представят за утвърждаване на надлежните власти⁶⁷. Засега не се откриват данни за сключен контракт с предприемач, който да построи двете зданията, въпреки, че в края на отчетната година в бюджета в раздел извънредни разходи се предвижда сумата от 20 000 лв. за построяването на нова салхана. Пояснява се, че тя ще се покрие от заем⁶⁸.

Наличните сведения показват, че като цяло местните предприемачи нямат силен интерес към обществените поръчки на свищовското градско управление.

---

⁶⁴ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.25, л. 41.

⁶⁵ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.24, л. 19.

⁶⁶ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.24, л. 22.

⁶⁷ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.31, л. 7.

⁶⁸ ДА – В. Търново, Ф. 661 К, оп. 1, а.е.31, л. 138.

Много често управата се налага да организира повторно търгове поради неявили се кандидати и да променят условията. По-голям интерес има към придобиване на право за събиране на различните градски такси и налози. Това е може би и една от причините за липса на данни за нагласени търгове, които да бъдат спечелени от кандидати, приближени до управляващите или техни политически симпатизанти, приятели или роднини. Не се открива информация за облагодетелстване или злоупотреби при изпълнението на поръчките.

Приведените примери очертават един малък сегмент от цялостния образ на свищовските предприемачи след Освобождението. До този момент не се открива информация за образованието им, родовата среда, професионалният им опит и пр. Техните имена не са сред големите и известни търговци в града, не се срещат в изданията на сборника „Български алманах“ (1892–1911 г.), не са вписани и в Търговския регистър. За тях може да се съди по косвени данни. Предполага се, че тези предприемачи не разполагат с големи финансови възможности, но въпреки това рискуват да вложат капиталите си, и с цел печалба. От взаимоотношенията им със свищовската градска община става ясно, че са коректни, изпълняват всички поети ангажименти и условия от сключените контракти. В много случаи показват компетентност по правни въпроси. Може да се заключи, че със своята дейност местните предприемачи, макар и скромно допринасят за благоустройството и стопанското развитие на града.

REFERENCES:

Drumeva, M 2018, 'The economic development of Svishtov and the activity of the trade companies of Tsvyatko Radoslavov during the Revival. Dissertation for awarding the educational and scientific degree "Doctor"' [Друмева, М 2018. Стопанското развитие на Свищов и дейността на търговските фирми на Цвятко Радославов през Възраждането. Дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“].

Marinova, M 2019, 'Entrepreneurship in Svishtov from the Liberation to the Wars (1912–1918) – An Attempt for Characterization', in *Innovation and Entrepreneurship in Education and Business*, Botevgrad: Izdatelstvo na MVBU, pp. 154-171: https://ibsedu.bg/media/Conference/2019/Sbornik_2019_1.pdf, last viewed 17.09.2021. [Маринова, М 2019 “Предприемачеството в Свищов от Освобождението до войните (1912–1918 г.) – Опит за характеристика”, в: *Иновации и предприемачество в образованието и бизнеса*, Ботевград: Издателство на МВБУ, с. 154-171: https://ibsedu.bg/media/Conference/2019/Sbornik_2019_1.pdf, последно видяна на 17.09.2021].

Marinova, M & Vacheva, E 2018, 'From the history of trade and banking in Svishtov.

Trade and banking (saraf) companies and banking houses and their importance for the urban economy (1878–1912)’, *Economy 21*, vol. 8, no. 2, pp. 51-130. [Маринова, М & Вачева, Е 2018, „Из историята на търговията и банковото дело в Свищов. Търговско-банкерски (сарафски) фирми и bankerски къщи и значението им за градското стопанство (1878–1912)“, *Икономика 21*, год. 8, кн. 2, с. 51-130].

Naydenov, I 2019a, ‘Aspects of the Economic Crisis in the Bulgarian Lands during the 1850s and 1860s according to the Data from the Archive of the Krastich Brothers, Merchants from the Town of Svishtov’, *Proceedings of CEHR*, Vol. IV, Varna: CEHR, pp. 334-344. [Найденов, И 2019, „Аспекти на стопанската криза в българските земи през 50-те и 60-те години на XIX в. според данни от архива на свищовските предприемачи братя Кръстич“, *Известия на ЦСИИ*, Том. IV, Варна: ЦСИИ, с. 334-344].

Naydenov, I 2019b, ‘Prerequisites for the emergence and factors for the activity of the entrepreneurial elite during the Bulgarian Revival era (initial notes)’, *Istoria*, vol. 27, no. 2, pp. 134-150. [Найденов, И 2019, “Предпоставки за възникването и фактори за дейността на предприемаческия елит през епохата на българското Възраждане (начални бележки), *История*, год. 27, кн. 2, с. 134-150].

Naydenov, I 2019c, ‘In the world of the merchants from the town of Svishtov: entrepreneurial culture, business practices, ethics and mentality of the brothers Krastich’, *Historical Review*, Vol. 75, no. 1, pp. 56-83. [Найденов, И 2019, „В света на свищовските търговци братя Кръстич: предприемаческа култура, бизнес практики, етика и менталитет“, *Исторически преглед*, Год. 75, бр.1, с. 56-83].

Naydenov, I 2020a, ‘Between entrepreneurial career and intellectual activity: glimpses into the life and activities of Aleko Angelov Krastich from Svishtov (second half of the XIXth century)’, *Dzyalo*, Year VIII, Volume XVI. [Найденов, И 2020, „Между предприемаческата кариера и интелектуалната дейност: щрихи към живота и делата на Алеко Ангелов Кръстич от Свищов (втората половина на XIX в.)“, *Дзяло*, год. VIII, бр.XVI].

Naydenov, I 2020b, ‘Commercial entrepreneurship during the Bulgarian national 121 Revival period (following the example of brothers Dimiter, Petar and Aleko Krastich from Svishtov during the 1850s – 1870s)’, *Anamneza*, Year 15, 2020, no. 15. pp. 1-37. [Найденов, И 2020a, „Търговското предприемачество през епохата на Възраждането (по примера на братя Димитър, Петър и Алеко А. Кръстич от Свищов през 50-те – 70-те години на 19 в.)“, *Анамнеза*, Год. 15, 2020, бр. 1, с. 1-37].

Naydenov, I 2021, ‘Svishtov merchants entrepreneurs during the Revival: an attempt at a prosopographic portrait’ *History*, year 29, 1, p.28-46 [Найденов, Ив 2021, Свищовските търговци предприемачи през Възраждането: опит за просопографски портрет, *История*, год. 29, кн.1, с.28-46]

Penchev, P 2011, *How the foundations were poured. To the early history of Bulgarian corruption (1879–1912)*, Sofia: Riva. [Пенчев, П *Как се наливаха основите. Към ранната история на българската корупция (1879–1912)*, София: Рива].

Penchev, P 2015, 'The Economic Theory as a Basis for Economic History Research', *Yearbook of the University of National and World Economy*, pp. 197-263. [Пенчев, П 2015, „Икономическата теория – неизбежен контекст стопанско-историческите изследвания“, *Годишник на УНСС*, с. 197-263].

Rusev, I 2020, 'Entrepreneurship during the Bulgarian Revival (18th – 19th c.). Some ideas for comprehensive research on the topic', in *Donation and Entrepreneurship in the Balkans in the 19th Century. Proceedings of an international conference dedicated to the 200th anniversary of the birth of Evlogi Georgiev, October 4, 2019*, Sofia: University Publishing House "St. Kliment Ohridski", pp. 39-47. [Русев, И 2020, "Предприемачеството през епохата на българското Възраждане (XVIII–XIX в.). Някои идеи за обхватното изследване по темата", в: *Дарителство и предприемачество на Балканите през XIX в. Сборник с материали от международна конференция посветена на 200-годишнината от рождението на Евлоги Георгиев, проведена на 4 октомври 2019 г., СУ „Св. Кл. Охридски“*, София: УИ „Св. Климент Охридски“, с. 39-47].

Vacheva, E 2020, 'The economic policy of the Svishtov municipality during the governing of the mayor Hristo Teodorov (1887–1893)', *Proceedings of the Centre for Economic History Research*, vol. V, pp. 333-347. [Вачева, Е 2020 "Икономическата политика на Свищовската община по време на управлението на кмета Христо Теодоров (1887–1893), *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*, Т. 5, с. 333-347].

Correspondence address:

Emilia Vacheva – Assistant Professor
"D. A. Tsenov" Academy of Economics
34, Treti mart Str., 5250 Svishtov
Tel.: (+359 889 035535)
E-mail: emilia.vacheva@abv.bg